

Barn med föräldrar i fängelse

Kapitel 24 i antologin Barn är anhöriga – vågar vi
lyssna på dem?

Nka Barn som anhöriga 2025:2 - särtryck



© 2025 Åsa Norman och Nationellt kompetenscentrum anhöriga™

REDAKTÖRER Rosita Brolin, Ritva Gough, Lennart Magnusson,

Elizabeth Hanson

Ta del av hela antologin på www.anhoriga.se/publicerat/publikationer-

barn-som-anhoriga/

Kapitel 24

Barn med föräldrar i fängelse

Åsa Norman

Åsa Norman är lektor och docent, verksam vid Uppsala universitet och Karolinska Institutet. Hon har under de senaste 15 åren bedrivit forskning och praktiskt arbete med fokus på familjer som påverkas av frihetsberövande. Hon leder för närvarande forskningsprojekt som syftar till att vetenskapligt utveckla och utvärdera stöd-interventioner för barn med föräldrar i fängelse och deras icke-frihetsberövade vårdnadshavare.

Sammanfattning

Detta kapitel utgör en forskningsöversikt över befintlig kunskap, behov och kunskapsluckor vad gäller stöd för den specifika gruppen barn som anhöriga: barn med föräldrar i fängelse.

Barn med föräldrar i fängelse i Sverige kan sägas utgöra en osynlig grupp i samhället som samtidigt har överhängande risker för ohälsa och marginalisering. Kapitlet tar sitt avstamp i att det svenska samhället behöver avsätta resurser för att stötta denna anhöriggrupp som löper tydlig risk för ohälsa och kriminalitet. Nyckelfrågor för att avsätta resurser är kopplade till att veta hur många, och vilka barnen är samt att ha tillgång till insatser med vetenskapligt bevisad effekt. Kunskap om dessa frågor saknas i Sverige idag och tas genomgripande upp i kapitlet.

Att dessa barn löper högre risk för ohälsa och marginalisering jämfört med barn som inte har en förälder i fängelse finns dokumenterat i både svenska och internationella studier. Som grupp varierar barnens livssituationer och behov. Det är dock tydligt att barnen kan leva med komplexa svårigheter med riskfaktorer relaterade till barnet själv, till familjen, och på samhällsnivå. I Sverige saknas strukturer för att identifiera dessa barn. Det gör att vi inte vet hur många barnen är, vilket i sin tur kan bidra till att samhället inte avsätter resurser för att erbjuda barnen stöd. Trots kunskapen om de risker som barnen möter råder en stor brist på kunskap om hur dessa risker kan minskas och hur barnen kan stöttas på bästa sätt. Såväl internationellt som i Sverige saknas evidensbaserade insatser för att stötta barnen. Det stöd som finns att tillgå för barnen i Sverige idag erbjuds nästintill uteslutande av organisationer i civilsamhället. Dessa organisationer återfinns endast på vissa platser i landet och har inte några evidensbaserade verktyg att tillgå.

Forskare på den internationella arenan efterlyser evidensbaserade insatser som är utvecklade specifikt för barngruppen och att dessa insatser är flexibla utifrån de varierande behov som barnen har. Insatserna behöver bemöta de komplexa svårigheter som finns både för barnet som individ och i sin omgivning. Därför behövs insatser som riktar sig dels till barnet själv, dels till föräldrar eller andra nära vuxna, samt insatser på samhällsnivå. För att bemöta de komplexa svårigheterna som kan finnas kring dessa barn är det sannolikt viktigt med samordnade insatser mellan olika samhällsinstanser.

I detta kapitel beskrivs vad vi känner till om risker för dessa barn. Vidare beskrivs den forskning som finns kring stöd för barnen och deras omgivning samt en beskrivning av den utveckling av evidensbaserat stöd som genomförs i Sverige i dagsläget. Utifrån den knapphändiga kunskap och bristen på strukturer för att stötta dessa barn beskrivs ett förslag för hur strukturer kan se ut för att dels identifiera, dels erbjuda stöd till barnen. Här ges också exempel på hur befintliga insatser och arbetsprocesser, såsom samverkan, kan spela en roll i att stötta barn med föräldrar i fängelse.

Summary

Children with Incarcerated Parents

This chapter constitutes a research overview of existing knowledge, needs and knowledge gaps in relation to support for a specific group of children as next of kin: children with incarcerated parents.

Children with incarcerated parents in Sweden can be considered an invisible group in society that face great risks of both ill-health and marginalisation. The chapter is based on the need for Sweden to allocate resources to support this group of children as next of kin who have a high risk of ill-health and future criminal involvement. Key prerequisites in allocating resources to support these children are knowing how many, and who the children are, as well as having evidence-based interventions. Currently, Sweden lacks the sufficient knowledge and structures to be able to meet these prerequisites.

Swedish and international research consistently shows that children with a parent in prison face greater risks than their peers. These risks span individual, family, and societal levels. Despite this, there are no national systems in place to identify these children, meaning that no reliable data exists on the number of children affected. This invisibility may contribute to the lack of targeted resources and interventions.

Moreover, there is a general absence, both nationally and internationally, of evidence-based interventions specifically developed for this group. In Sweden, the limited support that does exist is primarily provided by civil society organisations.

These services are only available in certain parts of the country and typically lack evidence-based tools.

International researchers have called for the development of tailored, flexible, evidence-based interventions that respond to the diverse and complex needs of these children. Effective support must address the child as an individual, the child's relationships with parents or other close adults, and broader societal factors. Coordinated, multi-agency approaches are likely essential to adequately address this complexity.

The chapter outlines what is currently known about the risks faced by children with incarcerated parents, reviews available research on interventions, and describes ongoing efforts in Sweden to develop evidence-based support. It concludes by proposing how future structures might be designed to identify and support this vulnerable group, and how existing collaboration and intervention models could be adapted to meet their needs.

Inledning

Det här kapitlet utgör en forskningsöversikt kring vad vi i dagsläget vet och vilken kunskap vi behöver för att kunna stötta en specifik grupp av barn som anhöriga: barn med föräldrar i fängelse. Det här är en barngrupp som är mer eller mindre osynliga i Sverige, men som kan ha stora behov av stöd. För att kunna erbjuda barnen det stöd de behöver måste vi först och främst veta vilka och hur många barnen är. Därefter behöver vi tillgång till stödinsatser som är bevisat hjälpsamma för barnen. Dessa två komponenter är nycklar för att samhället ska avsätta resurser för att stötta barnen. Båda dessa komponenter saknas i Sverige idag. Det finns ingen struktur för att identifiera vilka barnen är och det finns inga insatser som är vetenskapligt utvärderade för barnen. I kapitlet beskrivs barnens situation utifrån befintlig kunskap, pågående utveckling av stöd i Sverige, samt förslag på strukturer för att, på ett långsiktigt och hållbart sätt, identifiera och stötta barn som anhöriga till en förälder i fängelse i Sverige.

Barn med föräldrar i fängelse – vilka är de?

Det korta svaret på denna fråga är att vi inte vet vilka dessa barn är. Faktum är att barn med föräldrar i fängelse kan sägas vara osynliga i det svenska samhället. Det finns idag ingen struktur i samhället för att identifiera dessa barn. Resultatet är att vi därför inte ens har en siffra på hur många barnen är. Kunskap om vilka barnen är och hur många det rör sig om är grundläggande för att kunna erbjuda barnen stöd. Om vi inte vet hur många barn som har en frihetsberövad förälder är det svårt för samhället att avsätta resurser för att tillgodose att barnen får stöd. Det är därför viktigt att veta hur många barn detta handlar om och självklart också, i förlängningen, vilka barnen är.

Särtryck ur antologin Barn är anhöriga – vågar vi lyssna på dem? Nka Barn som anhöriga 2025:2

För att ändå få ett översiktligt riktmärke kring hur många barn detta kan röra sig om kan vi kika på befintlig svensk forskning som vägledning. Här visar en studie från 2024 som inkluderade barn födda i Sverige mellan år 1987 och 1995, totalt 1 013 385 barn, att 22,1 procent av barnen hade en pappa som blivit dömd för brott, oavsett om de fått en fängelsedom eller inte, och 6,1 procent hade en mamma som fått en dom [1]. Av barnen med föräldrar som fått en dom var det 44 060 barn (19,7 procent) vars pappa, och 4 246 (6,8 procent) vars mamma hade avtjänat straff i fängelse någon gång under deras barndom, alltså när de var mellan 0 och 18 år.

Även om dessa siffror ger oss en bild av hur många barn som befinner sig i situationen av att ha en förälder i fängelse någon gång under barndomen, är bilden vi får begränsad. Vi får inte veta hur många gånger en förälder är frihetsberövad under barnets första 18 år. Vidare exkluderas de barn som inte är födda i Sverige, utan har migrerat efter födseln och sedan haft en förälder som varit frihetsberövad i Sverige. Siffrorna ovan behöver alltså kompletteras med de barn som inte är födda i Sverige, vilka annars blir helt osynliga. Cirka en tredjedel av de personer som avtjänar straff i fängelse i Sverige saknar svenskt medborgarskap [2]. Detta ger en ledtråd om att barn födda utanför Sverige sannolikt utgör en betydande andel av barn med erfarenhet av att ha en frihetsberövad förälder under barndomen och som behöver adderas till siffran som beskrivits ovan. Det är också viktigt att vara medveten om att den studie vi utgick från ovan [1] inkluderade barn födda på 80-talet och med föräldrar som dömts till fängelse under den lagstiftning och praxis som rådde under deras barndom. I dagsläget, år 2025, står Sverige inför en politisk kontext som vill öka antalet frihetsberövade personer. Det skulle i så fall medföra att ett än större antal barn kommer att uppleva anhörigskap till en förälder i fängelse någon gång under barndomen.

För att sätta den svenska kontexten i perspektiv kan vi kika på en europeisk uppskattning av antal barn med denna upplevelse. Här har det landsöverskridande europeiska nätverket *Children of Prisoners Europe* gjort en uppskattning som visar att det, varje dag, är omkring två miljoner barn i Europa som har en förälder i fängelse [3]. Den siffran är dock sannolikt en underskattning då mörkertalet tros vara stort.

För att återgå till Sverige så kan vi konstatera att denna barngrupp inte är inkluderad i hälso- och sjukvårdslagens (HSL) rättsliga skydd för barn som anhöriga. Enligt HSL ska hälso- och sjukvården särskilt beakta de behov av information, råd och stöd ett barn har i ett anhörigskap till förälder eller annan vuxen som barnet bor med [4]. Här skyddas barns rättigheter i anhörigskap till föräldrar med psykisk-, eller fysisk sjukdom, substans- eller spelmissbruk, om en förälder är våldsam mot familjen eller avlider. Barn som har en förälder som begått så allvarliga brott att hen avtjänar straff i fängelse skyddas alltså inte. Lagen, som den är utformad idag, vänder sig till hälso- och sjukvården. Sannolikt är det snarare andra myndigheter än hälso- och sjukvården som främst möter barn som är anhöriga till en förälder i fängelse, som till exempel socialtjänsten, Kriminalvården, eller polisen. Det hindrar inte att barnen

inkluderas i den befintliga lagstiftningen, men visar samtidigt på luckor i lagstiftningen. Kanske skulle lagstiftningen kring barn som anhöriga behöva utökas, både för att inkludera barn till frihetsberövade, och även för att inkludera barn som anhöriga som inte främst möts av hälso- och sjukvården vilket sannolikt också är fallet för andra barngrupper i anhörigskap.

Hur ser barnens livssituation ut?

De här barnens situation som anhöriga kan skilja sig från andra barngrupper som anhöriga när det gäller att få veta vad som har hänt med föräldern. Det är inte självklart att de här barnen får veta att deras förälder är frihetsberövad. Ofta kan barn i andra typer av anhörigskap se och få en bild av vad som har hänt, eller åtminstone att något har hänt med föräldern. Om ett barn har en sjuk eller missbrukande förälder ser barnet att något händer med föräldern. Barnet har då en referens till hur föräldern är och, även om det är svårt för barnet att förstå, kan barnet relatera till att något har hänt med föräldern. För barn vars förälder har frihetsberövats så flyttas föräldern helt enkelt bort från barnet. Resultatet kan bli att barnet, som inte kan se sin förälder, inte har någon aning om vart föräldern har tagit vägen eller vad som hänt om inte vuxenvärlden berättar det. Just att inte veta vad som har hänt med föräldern är något som dessa barn kämpar med och ett återkommande tema i barnens upplevelse av sin situation [5, 6].

De risker och livssituationer som barn med frihetsberövade föräldrar möter och lever under har studerats både internationellt och i Sverige. Här finns en rad olika studier, särskilt vad gäller de risker barnen möter. Den befintliga forskningen har använt olika angreppssätt såsom administrativa data, enkäter, och intervjuer. I Sverige har vi en etablerad infrastruktur av nationella register vilka gör det möjligt att följa hela årskullar av barn över tid. Dessa register har bland annat använts för att undersöka vilka omständigheter dessa barn, som grupp, lever med i Sverige.

En barngrupp med överhängande risker

I dagsläget finns både svensk och internationell forskningslitteratur som visar hur barn som har en förälder som avtjänar eller har avtjänat straff i fängelse, löper högre risk för en rad olika faktorer kopplade till ohälsa, marginalisering och egen kriminalitet, jämfört med barn som inte har en frihetsberövad förälder. Dessa risker inkluderar bland annat psykisk ohälsa, substansmissbruk, ut- och inåtagerande beteendeproblematik, ångest, låga skolprestationer samt att själva begå brott [5–14]. En statistisk sammanvägning av 40 studier från olika länder, däribland Sverige, visar att barn som har eller har haft en förälder som avtjänat straff i fängelse löper en tio procent högre risk för antisocialt beteende, jämfört med barn utan denna erfarenhet [15]. Fler svenska studier som inkluderar ett stort antal personer pekar mot samma höga risker för dessa barn. I en studie som använder svenska register visar Kailaheimo-Lönnqvist med kollegor att barn med en förälder i fängelse löper risk för låga skolprestationer över hela skolgången. Barnen har i synnerhet svårt att fullgöra

gymnasium och högskoleutbildning, men de har även tydliga svårigheter att klara grundskolan [16]. I en annan register-baserad studie visar Järvinen med kollegor att barn med föräldrar i fängelse löper högre risk för psykisk ohälsa, substansmissbruk, fetma, att själva bli utsatta för våld och att själv avlida [1]. Vidare visar Palme och kollegor, i en studie som även den använder sig av svenska register, att personer som under barndomen har haft en förälder som avtjänat straff i fängelse löper en högre risk för graviditet i tonåren och i lägre grad hade anställning som ung vuxen i jämförelse med de som inte hade erfarenheten av att en förälder frihetsberövats under barndomen [7].

Denna bild av marginalisering och utsatthet ger även Källström med kollegor och Nylander med kollegor i en enkätundersökning med 2500 unga vuxna där de jämförde de som hade haft en förälder som avtjänade straff i fängelse under barndomen med de som inte hade denna erfarenhet. Författarna visar hur barn med en förälder i fängelse under barndomen i högre grad uppgav att de hade utsatts för egendomsbrott, verbala kränkningar, vanskötsel från sina föräldrar, och bevittnat våld både i hemmet och i sin omgivning [17]. Vidare hade barn med föräldrar i fängelse oftare varit i behov av särskilt stöd i skolan i form av specialklass. De upplevde sig också mindre älskade av, och lägre närhet till, sina föräldrar. Vidare upplevde de även mindre stöd från sina föräldrar, men mer stöd från andra släktingar, än barn utan erfarenheten av att en förälder har frihetsberövats. De uppgav även att de hade sämre kontakt med sina föräldrar som unga vuxna och de hade även i större uträkning utsatt sig själva för självskada samt varit inlagda för psykiatriska problem [8].

Utöver detta har ett antal studier, både internationellt och i Sverige, identifierat en generationsöverskridande brottslighet, där brottsligt beteende överförs från förälder till barn [1, 7, 18]. I Sverige kan vi också se att denna generationsöverskridande brottslighet är gradvis relaterad där antalet gånger en förälder har avtjänat straff i fängelse är relaterat till en gradvis ökad risk för barnet att begå brott [18].

Inom ramen för en europeisk studie, Children of Prisoners Europe (COPING), där förutsättningar för barn i fyra olika länder undersöktes, ingick Sverige tillsammans med Tyskland, Rumänien och Storbritannien [6]. Studien omfattade både enkäter och intervjuer med totalt 737 barn och deras vårdnadshavare varav 50 barn i Sverige. Barnen i Sverige uttryckte själva tydliga behov av stöd för sitt eget mående, känslomässigt stöd och hjälp i relation till skola, som till exempel läxor, men också behov av att få ärlig information om sin förälders fängelsevistelse och att få vara i kontakt med sin förälder [5].

Heterogena livssituationer och behov

Det är viktigt att ta i beaktande att barn med erfarenhet av att ha en förälder i fängelse inte utgör en homogen grupp. Tvärtom är det här en barngrupp med

skiftande erfarenheter och behov [5, 6, 19, 20]. Barnen varierar självklart i ålder och utveckling och därmed också i behov. Samtidigt finns det även en variation i den frekvens och kvalitet som barnet har i relationen till sin förälder, samt i vilken familje- och socioekonomisk situation de lever. Här kan exempelvis barn som hade lite kontakt med sin frihetsberövade förälder före fängelsevistelsen ha mindre behov av stöd, medan barn som har en nära anknytningsrelation till den frihetsberövade föräldern kan påverkas mycket och ha större stödbehov [19]. Vissa barn upplever en enorm saknad och en traumatisk separation från sin förälder när denne frihetsberövas, medan andra barn kan tycka att det känns skönt att föräldern är frihetsberövad. Föräldern kan till exempel ha varit våldsam mot barnet eller den andra föräldern, eller ha varit i ett aktivt missbruk där barnet ständigt har oroat sig för var föräldern är och vad hen gör. Då kan det vara en lättnad att veta att föräldern är inlåst och inte kan göra vare sig någon annan eller sig själv illa.

Att leva i en familj som har ett psykiskt ansträngande klimat eller en socioekonomisk utsatthet kan också medföra att barnet påverkas mer negativt av en förälders frihetsberövande [5, 7, 19, 20]. Här visar en svensk studie att riskerna är som störst bland de barn som har en förälder i fängelse och samtidigt upplever en socioekonomisk utsatthet [7]. Vidare indikerar studier att de barn vars mamma är frihetsberövad kan ha större risker än de som har en pappa i fängelse [7, 21].

Komplexitet i problem och möjligheter till hälsosam utveckling

Barn som är anhöriga till en förälder i fängelse har i grunden samma behov som andra barn för att nå de åldersadekvata färdigheter som är förknippade med en hälsosam utveckling. De här barnen tenderar dock att ofta möta en komplex problematik där flertalet faktorer som kopplas till negativa resultat – riskfaktorer – samspelar och har en negativ påverkan på barnets möjligheter till en hälsosam utveckling. Barnen kan utsättas för flertalet riskfaktorer av olika grad och över tid. För varje riskfaktor som barnet möter kan hen få det svårare att fortsätta en bana av hälsosam utveckling [22]. Här ser vi alltså ett komplext samspel av riskfaktorer, där de faktorer som samspelar ofta återfinns på flera nivåer, både inom barnet själv som individ, inom familjen, och på samhällsnivå. Skyddsfaktorer fungerar på ett motsatt sätt och kan skydda mot riskfaktorer i barnets liv. En viktig skyddsfaktor är en positiv familjesituation med prosociala relationer, det vill säga där fokus ligger på samarbete, stöttande och förståelse för andras känslor och perspektiv. Här utgör positivt, prosocialt föräldraskap en nyckelfaktor för barns hälsosamma utveckling [23], till skillnad från antisocialt beteende som kan kopplas till kriminalitet. Ett prosocialt föräldraskap inkluderar hälsa och beteende hos både den förälder som är frihetsberövad och den förälder eller vårdnadshavare som är omsorgsgivare för barnet och inte är frihetsberövad. För barn med föräldrar i fängelse är känslomässigt stöd från den icke-frihetsberövade vårdnadshavaren en viktig och hjälpsam faktor för att kunna hantera situationen och må bra [6]. Dessvärre kan den icke-frihetsberövade vårdnadshavaren ha svårt att tillgodose barnets behov av stöd då

hen kan ha en ökad risk för depression och sämre psykisk och fysisk hälsa överlag i samband med frihetsberövandet [5, 24]. Frihetsberövandet kan också ge upphov till känslor av förlust, sorg och överväldigande skyldigheter och föräldraansvar som den icke-frihetsberövade vårdnadshavaren kan ha svårt att tackla [25]. I Sverige ser vi att icke-frihetsberövade vårdnadshavare till barn med en frihetsberövad förälder anger att de har en lägre psykisk och fysisk hälsa i jämförelse med befolkningen i stort [5].

Att den frihetsberövade föräldern har svårt att fylla rollen som en stödjande faktor för barnet när föräldern de facto befinner sig i fängelse kan tyckas självklart. Samtidigt kan den här föräldern generellt ha svårigheter att uttrycka ett positivt, prosocialt föräldraskap som stöttar barnet till en hälsosam utveckling, till exempel genom att vara en modell för hälsosamma beteenden och vara känslomässigt trygg och förutsägbar för barnet. Föräldrarnas svårighet i att vara en positiv modell kan grundas i egen ohälsa såsom depression eller annan psykisk ohälsa, eller droganvändande. Det kan också grunda sig i egna bristande erfarenheter av att själv ha haft en positiv föräldraförebild under barndomen [26]. Att leva kriminellt är kopplat till antisocialt beteende, alltså beteenden som inte är kopplade till empati, prosocialt stöttande och hjälpsamhet. Statistik från Brottsförebyggande rådet visar att risken för återfall är högre för personer som sedan tidigare är belastade med kriminalitet [27] och Kriminalvården visar att, av de som frisläpptes från fängelse eller påbörjade en verkställighet inom frivård 2019, återföll 31% i brott inom tre år [2]. Detta gör det tydligt att det kan vara svårt för den frihetsberövade föräldern att lämna kriminalitet. Istället spär nya brott på risken för att en generationsöverskridande kriminalitet ska leda till egen kriminalitet hos barnet.

Skolan och samhället i stort har generellt sett låg kunskap om vad barn som anhöriga till en frihetsberövad förälder upplever och behöver. Socialstyrelsen beskrev i sin kartläggning 2018 att personal inom socialtjänsten överlag saknade kunskap om dessa barns behov [28]. Även skola behöver öka sin kunskap och medvetenhet om barnets situation [5]. Vidare saknas, som har beskrivits ovan, en struktur för att identifiera barn med föräldrar i fängelse. Detta gör barnen osynliga och kan generera stigma kring deras situation. I intervjuer har barn i Sverige själva beskrivit hur de försöker hålla frihetsberövandet hemligt, dels som en följd av att andra vuxna uppmanar dem till det för att undvika stigmatisering och mobbning, dels av egen rädsla för hur omgivningen ska reagera. Här upplevde särskilt yngre barn en påfrestning i att bära denna hemlighet, samtidigt som vissa barn beskrev just mobbning efter att de hade berättat om frihetsberövandet [5].

Att hantera sin livssituation och föräldrarnas frihetsberövande

Trots att vi har kunskap om de risker som dessa barn möter saknas det i dagsläget forskning kring hur stöd som är specifikt riktat till barn med föräldrar i fängelse bör utformas för att minska barnens risker och främja en hälsosam utveckling. Även om en mängd aktiviteter för att stötta dessa barn har initierats av civilsamhället världen

över, finns det fortfarande få vetenskapligt utvärderade insatser. Att utvärdera en insats vetenskapligt är av stor vikt för att veta att insatsen har den positiva påverkan på barnen som den avser att ha. Det medför även att samhället kan satsa resurser på insatser som har en påvisad effekt.

Ovan beskrevs den komplexitet som dessa barn ofta möter och hur nyckelfaktorer såsom prosociala nära vuxna kan saknas i barnets liv. Det innebär att insatser behöver vara utformade dels för att förebygga eller stävja en ohälsosam utvecklingskurva för dessa barn, dels för att barnet ska kunna hantera den direkta upplevelsen av föräldrarnas frihetsberövande. Både internationellt och i Sverige betonar forskare behovet av att utveckla mångfacetterade insatser som vilar på vetenskaplig grund. Dessa mångfacetterade insatser behöver fokusera både på barnet, familjen och samhället i stort [29–32]. Det är också viktigt att tänka på att insatser behöver ske över tid och täcka in allt från gripande, till häktesperiod, och fängelsestraff. Även perioden av återetablering är mycket viktig att stötta, där barn och förälder ska börja leva tillsammans igen, oavsett i vilken grad det sker.

Stödinsatser som fokuserar på barnen

Tydligt är att denna barngrupp är i behov av en variation av stöd för att förebygga och hantera risker för ohälsosam utveckling. Det är viktigt att påpeka att denna barngrupp inte tycks gynnas av att inkluderas i stödinsatser för barn med hög risk för ohälsosam utveckling generellt. Istället behöver barnen insatser som är specifikt utformade och anpassade till upplevelsen av att ha en förälder i fängelse [19, 20]. Självfallet har barn olika behov av stöd, beroende av sin ålder och utveckling, men som ovan beskrivits kan barnens behov även variera utifrån vilken kontakt de har haft med sin förälder. Behoven kan också variera beroende på om det är mamma eller pappa som sitter i fängelse samt hur barnens familje-, och socioekonomiska situation ser ut över lag [5–7].

Generellt finns det få vetenskapliga utvärderingar av stöd till denna barngrupp internationellt. Ännu färre är genomförda på ett sådant sätt att vi med säkerhet kan uttala oss om insatsens effekt för barnen [19, 33]. Som beskrivet ovan finns en rad insatser som har initierats, utvecklats och genomförts av civilsamhället men som inte är vetenskapligt utvärderade. Av de internationellt utvärderade insatserna har nästan alla utvärderats i USA och utgörs vanligtvis av mentorskap mellan barnet och en äldre person (antingen äldre ungdom eller vuxen) från civilsamhället [33]. Mentorskapet innebär att träffas, till exempel varje vecka, för att göra aktiviteter tillsammans (se till exempel *Big Brothers Big Sisters* i USA [34]). Det finns också gruppbaseade insatser där barn med samma erfarenhet träffas för att prata och göra aktiviteter. Dessa utgår ofta från skolmiljö men med varierande innehåll. Några få studier har utvärderat enskilt stöd som inkluderar krishantering och hälsosamma relationer och funktion i familjen [33]. Det går inte att uttala sig om vilken typ av insats som är mer effektiv då det handlar om enskilda studier med få deltagare och

med en studiedesign som gör att tolkningar av resultat behöver göras med stor försiktighet [33].

I Sverige finns ingen stödinsats för dessa barn som har utvärderats vetenskapligt. Stödet som finns att tillgå för barnen ges nästan uteslutande av organisationer i civilsamhället. Här är de två organisationerna *Barn och ungdom med förälder/familjemedlem i fängelse, häkte eller frivård (BUFFF)* [35] och *Solrosen* [36] de största stödgivarna. Dessa organisationer fokuserar sin verksamhet på familjer som påverkas av att en familjemedlem är frihetsberövad. Organisationerna har mångårig erfarenhet av att stötta både barn, frihetsberövad förälder och icke-frihetsberövad vårdnadshavare och har utvecklat både material och funktioner för att stötta familjerna. Dock är dessa organisationer, precis som andra i civilsamhället, beroende av ekonomiska bidrag som ges på kort sikt. Även om lokalavdelningar återfinns på olika platser i landet, och en utveckling av digitalt stöd har skett, så har dessa organisationer ofta bara möjlighet att nå de barn som finns i den närmaste omgivningen. Det betyder att det inte finns stöd för dessa barn som är tillgängligt över hela landet.

Som nämndes i början av kapitlet kan de här barnen hamna i en situation där de helt enkelt inte vet vart föräldern har tagit vägen. Föräldern försvinner helt plötsligt och barnen kämpar med att förstå vad som har hänt med föräldern. Forskning visar att barn som får en åldersanpassad, ärlig förklaring av frihetsberövandet mår bättre än barn som antingen får för lite eller för mycket, icke-åldersanpassad information [37]. I Sverige har barn med föräldrar i fängelse uttryckt ett behov av att få ärlig information om sin förälders fängelsevistelse [5]. För att hjälpa barn med att förstå detta kan man tillsammans med barnet titta på en hemsida som tagits fram för att åskådliggöra för barn vad det innebär att vistas i fängelse: *Insidan* [38].

Som har beskrivits ovan behöver dessa barn stöd över tid och som utgår från deras varierande behov. I den svenska rapporten inom den europeiska COPING-studien beskrev författarna att stöd till barnen bland annat bör inkludera att barnen får åldersanpassad information om frihetsberövandet, möjligheter att uttrycka sina egna känslor och upplevelser, samt känslomässigt stöd [5]. I Sverige sker i dagsläget en utveckling av en stödinsatsmodell för barnen av forskare på Karolinska Institutet med författaren som huvudansvarig. Stödmodellen avser att omfatta olika steg över tid för att bemöta barnens och familjernas varierande behov. Modellen ska sedan testas vetenskapligt. Utveckling av insatsen sker i samråd med familjer och professionella som möter dessa barn samt utgår från befintlig evidens, det vill säga vetenskapligt säkerställd kunskap kring innehåll som är hjälpsamt för barn. För att ta hänsyn till de varierande livssituationer och behov som dessa barn har, utformas stödinsatsen som en stegvis modell med mer eller mindre intensivt och långsiktigt stöd över tre steg. Först kartläggs barnets behov genom en behovsinventering där familjens och barnens livssituation och behov kartläggs för att kunna planera för vilket specifikt stöd barnet är i behov av. Samtliga barn erbjuds sedan en basinsats, det första steget i modellen. Basinsatsen omfattar cirka tre enskilda träffar med en

professionell person. Träffarna innehåller information och stödjande samtal, till exempel om vad som händer med föräldern och barnet själv vid frihetsberövandet, och även kortfattat emotionellt stöd för att underlätta barnets initiala reaktioner. Det andra steget av modellen erbjuds barn som har uppvisat behov av detta genom behovsinventeringen. Detta andra steg omfattar olika moduler, där barnet erbjuds de moduler hen är i behov av. Modulerna består till exempel av stöd för att hantera känslor eller praktiskt stöd för att upprätthålla aktiviteter och sociala relationer. Det sista och tredje steget utgör riktat stöd som är avsett för de barn som har mer omfattande behov av psykiskt eller fysiskt stöd. I detta steg remitteras barnen till den instans som kan hjälpa bäst, till exempel barn- och ungdomspsykiatri (BUP), hälso- och sjukvården för till exempel utredning av eventuell diagnos och sedan stöd utifrån detta. Här kan socialtjänst med specialkompetens vara aktuell som utförare.

Insatser för att främja positiva familjefaktorer runt barnet

Under tiden för frihetsberövande finns det möjligheter att genomföra insatser som riktar sig till den frihetsberövade föräldern själv. Här kan insatserna till exempel fokusera på ett positivt, prosocialt föräldraskap och på att underlätta kontakt mellan barnet och föräldern och relationen dem emellan. Den insatsperiod och typ av insats som har utvärderats vetenskapligt i högst utsträckning är föräldrastöd till den frihetsberövade föräldern under fängelsestraffet. Här visar en statistisk sammanvägning av flera internationella studier att föräldrastödsinsatser under frihetsberövandet kan ge positiva effekter på kunskap om föräldraskap och på relationen mellan barn och förälder [39].

I Sverige ansvarar den statliga myndigheten Kriminalvården för samtliga häkten och fängelser i landet. Detta medför att det, i jämförelse med länder där fängelser sköts av både statliga och privata aktörer, kan vara enklare att införa insatser som engriper kriminalvårdssystemet. Flertalet insatser har utformats och används i olika utsträckning inom svenska häkten och fängelser för att underlätta kontakt mellan barn och frihetsberövad förälder och för att påverka ett positivt föräldraskap. I Sverige beskriver både barn och föräldrar vikten av, och delvis svårigheten, att upprätthålla kontakt under frihetsberövandet [5, 26]. *Godnattsagor inifrån* är en insats som syftar till att underlätta kontakt mellan barn och förälder under frihetsberövandet och uppmärksamma föräldern på den positiva inverkan som läsning för barnet har på barnets utveckling [40]. Insatsen innebär att den frihetsberövade föräldern spelar in en egen uppläsning av en bok. Inspelningen skickas till barnet som då hör sin förälder läsa en saga.

Kriminalvården bedriver även en föräldrastödjande insats på anstalter i Sverige, *För våra barns skull* [41]. Den insatsen syftar till att stödja både mammor och pappor i sin föräldraroll för att främja barnens hälsosamma utveckling. Insatsen utformades av Kriminalvården i samverkan med organisationen *BUFFF*, och har sedan cirka 2016 bedrivits på ett antal anstalter i landet. Insatsen genomförs i grupp med tio möten och leds av två gruppledare, ofta kriminalvårdare, som har genomgått en

Kriminalvårdsspecifik utbildning i insatsen. Vartdera mötet har ett särskilt tema och genomförs under cirka två timmar. Insatsen grundar sig på Barnkonventionen, anknytningsteori, utvecklingspsykologi och teorier om risk-och skyddsfaktorer. De mötesspecifika temana omfattar föräldraskap, barns utveckling, barns känslor och behov, risk och skyddsfaktorer för barns hälsosamma utveckling, effekterna av separation, våld och föräldrasamarbete.

En kontrollerad studie genomfördes under 2019–2020 för att undersöka effekter av *För våra barns skull* på barn-föräldrelation, föräldrarnas inställning till kriminalitet och föräldrarnas vilja att delta i andra förändringsinriktade insatser under anstaltsvistelsen. I studien ingick 15 anstalter med totalt 91 föräldrar, där insatsgruppen inkluderade 39 deltagare från 8 anstalter och kontrollgruppen inkluderade 52 deltagare från 7 anstalter. Anstalter för både män och kvinnor ingick i studien och samtliga säkerhetsklasser fanns representerade. Insatsen visade sig ha en signifikant effekt på värme i relationen mellan förälder och barn där föräldrar i insatsgruppen skattade signifikant högre än föräldrar i kontrollgruppen. Vidare hade insatsen en önskad effekt vad gäller en mer negativ inställning till kriminalitet hos de föräldrar som deltog i insatsens samtliga träffar jämfört med föräldrar i kontrollgruppen [42]. Föräldrar och personal uttryckte också att insatsen fyllde viktiga behov hos frihetsberövade föräldrar, men personal beskrev att genomförandet var svårt på grund av bristande prioriteringar och struktur i Kriminalvårdens organisation [26, 31]. Även om insatsens påverkan visade sig vara positiv i denna första utvärdering synliggjorde utvärderingen behov av revidering och eventuell utökning av insatsen för att inkludera praktiska inslag av övningar i föräldrabeteenden [41]. I *För våra barns skull* arbetar deltagarna med vardera tema genom information och reflektioner. Insatsen innehåller inga praktiska inslag, till exempel övningar i föräldrabeteenden. Sådana inslag har visat sig effektiva och är vanliga komponenter i föräldrastödsinsatser överlag [43]. Praktiska inslag har även visat sig hjälpsamma i internationella föräldrastödsinsatser som har utformats specifikt för föräldrar i fängelse [44, 45].

Den icke-frihetsberövade vårdnadshavaren är mycket viktig för att barnet ska kunna hantera frihetsberövandet och må bra överlag. Samtidigt löper den icke-frihetsberövade föräldern själv risk för ohälsa vilket gör det svårare att stötta barnet. Såväl i Sverige som internationellt råder det brist på etablerade och vetenskapligt utvärderade insatser för att stötta den icke-frihetsberövade vårdnadshavaren. Forskningsfältet kring dessa familjer förespråkar att insatser för vårdnadshavarna bör fokusera på att minska föräldrastress och öka välbefinnande och positiva föräldrabeteenden för att göra det möjligt för vårdnadshavaren att ha resurser att stötta barnet [19]. I Sverige är en insats för dessa vårdnadshavare under utveckling på Karolinska Institutet för att sedan testas vetenskapligt. Insatsen ska kunna genomföras parallellt med en insats till barnen, såsom den som har beskrivits ovan, där vårdnadshavarnas behov kartläggs, på ett liknande sätt som barnens behov. Därefter erbjuds vårdnadshavaren stöd som fokuserar dels på individuella behov

såsom föräldrastress, dels på stöd som är direkt kopplat till det specifika barnet, till exempel specifika föräldrastrategier för att hantera situationer som är utmanande med barnet.

Insatser på samhällsnivå

Behovet av en struktur i samhället som kan identifiera barn som har en förälder i fängelse har poängterats sedan en längre tid tillbaka [5]. En sådan struktur behöver utformas för att identifiera och kartlägga vilka dessa barn är, och för att sedan slussa dessa barn till en första inventering av behov. Då Barnkonvention är lag i Sverige sedan 2020 är det myndigheters skyldighet att följa konventionens paragrafer. Eftersom barnens livssituationer är komplexa med varierande behov är det sannolikt ett arbete som flertalet myndigheter och verksamheter behöver bidra till. Likaledes behöver flera aktörer sannolikt vara aktiva för att upprätta och vidmakthålla en struktur där barnen identifieras och sedan stöttas för att motverka att deras förhöjda risker spelar ut i ohälsa, marginalisering och kriminalitet.

Socialtjänsten är den myndighet i Sverige som har mandat att fatta beslut om, och avsätta resurser till stöd för barn i olika utsatta situationer. Det har tidigare konstaterats att Socialtjänsten i stort saknar kunskap om behoven hos barn med föräldrar i fängelse [28]. För att avhjälpa denna kunskapsbrist har Socialstyrelsen tagit fram material som riktar sig till personal som möter dessa barn. Materialet finns tillgängligt på Kunskapsguiden [46] hos Socialstyrelsen. Vad gäller utformandet av en struktur för att identifiera barn med föräldrar i fängelse så kan övervägas om det faktum att en förälder grips eller häktas kan vara en källa till oro för barnet. Detta särskilt givet de tydliga risker som dessa barn på gruppnivå lever med. En orosanmälan skulle då per automatik kunna skickas från Kriminalvården eller Polismyndigheten till berörd Socialtjänst där barnet då identifieras. Då kan en kartläggning för behov av stöd inledas och barnet kan därefter erbjudas det första steget i föreslagen basinsats ovan. Om denna typ av struktur sätts i verket är det rimligt att anta att Socialtjänsten i olika kommuner kommer att få en högre belastning. Därför behöver troligtvis även andelen avsatta medel öka till Socialtjänsten i samband införandet av den beskrivna strukturen för att den ska vara genomförbar. Samtidigt utgör denna typ av identifierande struktur och tidigare insatser en viktig del i det förebyggande arbete mot brott, ohälsa och marginalisering som även är i linje i den nya socialtjänstlagen [47].

Även om Socialtjänsten är den myndighet som har ansvar för att besluta om insatser för barn i utsatthet överlag, krävs sannolikt samverkan med andra aktörer för att dessa barn ska få stöd i högre utsträckning. Detta särskilt då dessa barn är svåra att nå [5]. Vårdnadshavare kan ha en misstro inför myndigheter vilket gör att de sällan söker stöd hos till exempel socialtjänst. Preliminära resultat från forskning i Sverige, med författaren som ansvarig, visar att dessa familjer, om de överhuvudtaget söker stöd, söker sig till civilsamhället där det finns en större flexibilitet i vilket stöd som ges och ett mindre krav på journalföring med mera. Personal inom socialtjänsten

Särtryck ur antologin Barn är anhöriga – vågar vi lyssna på dem? Nka Barn som anhöriga 2025:2

vittnar om att de sällan får kontakt med dessa barn och personal inom civilsamhällsorganisationer beskriver bilden av att dessa familjer ofta har en misstro mot myndigheter. Vidare visar de preliminära resultaten att få av familjerna har sökt stöd trots att de upplever det som mycket viktigt att få stöd för barnet. Här finns en tydlig lucka för samhället att fylla genom att erbjuda stöd på ett sätt som familjerna upplever som förtroendeingivande.

Ett sätt att öka möjligheten att erbjuda familjerna stöd kan vara att se till att flera verksamheter i samhället har kunskap och möjlighet att bedriva stöd, förslagsvis steg ett och/eller två av den insatsmodell som har beskrivits ovan. Här kan Socialtjänsten, civilsamhällsorganisationer och elevhälsa utgöra exempel på möjliga stödgivare. Dessa verksamheter har olika kontaktytor till familjerna, vilket kan underlätta för familjerna att få stöd. Socialtjänsten kan tyckas vara en självklar verksamhet för att bedriva stöd till barnen. Detta eftersom socialtjänst har det officiella uppdraget i Sverige att se till att barn växer upp under trygga och säkra förhållanden. Här finns också mandat att fatta beslut om vilken typ av stöd som ska ges och att fördela resurser. Socialtjänsten får stabil finansiering och regleras av socialtjänstlagen där man ska säkerställa jämlikhet i vård och service, vilket ger stabilitet och tydlighet i arbetet. Dock träffar personalen sällan dessa barn och beskriver dem som "sällan-ärenden" [28].

Civilsamhällsorganisationerna träffar barnen desto mer, men når inte alla barn. Dessa organisationer finns inte tillgängliga överallt i landet utan endast på vissa platser. Vidare är organisationerna sårbara då de är beroende av statlig, årsvis finansiering eller privata donationer. Detta skapar oförutsägbarhet och försvårar långsiktig planering och kontinuitet i verksamheten. Civilsamhällsorganisationerna har inte heller något officiellt mandat att fatta beslut. Inte heller har de samma skyldigheter i fråga om administrativa förfaranden såsom journalföring, som myndigheter har. Civilsamhällsorganisationerna kan däremot vara flexibla och anpassa sin verksamhet efter snabbt uppkomna behov och kan därför lättare ta hand om grupper i samhället som är misstänktsamma mot myndigheter, vilket kan underlätta i kontakten med dessa familjer.

Elevhälsan har en tydlig och vardaglig kontaktyta med barnen där barnen kan vara kvar i sin vardagliga miljö, skolan, och samtidigt få del av stöd. Elevhälsan finns på varje skola och består av ett team med olika kompetenser, inklusive kuratorer. Arbetet styrs av nationella riktlinjer och ingår i skollagen, med tilldelade långsiktiga resurser. I elevhälsans ansvar ingår bland annat att arbeta för elevens psykosociala hälsa och arbetet ska ha en förebyggande eller hälsofrämjande inriktning för att säkerställa en hälsosam utveckling. Elevhälsoteamet träffar regelbundet barnen i skolan och eftersom de är på plats i skolan varje dag eller varje vecka har de möjlighet att följa barnen med jämna mellanrum där de också är bekanta för barnen.

Att utvidga antalet stödgivande verksamheter kräver också att samhället avsätter långsiktiga resurser för att frigöra tid och personal att arbeta med detta i respektive

verksamhet. I fallet civilsamhällesorganisationer behöver också medel beviljas på ett mer långsiktigt sätt för att göra verksamheter mindre ekonomiskt sårbara. Det är även troligt att ett antal av dessa barn har omfattande behov på ett sätt som gör att samverkan mellan olika aktörer i samhället är nödvändigt. I Sverige finns modeller för samverkan som skulle kunna användas. Ett exempel på en sådan modell är *Samordnad individuell plan (SIP)* [48] som finns inskrivet i både socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen. Vid SIP samverkar socialtjänst och hälso- och sjukvård, men även andra relevanta aktörer såsom skola eller BUP, i en arbetsprocess för att upprätta en insatsplan som kan hantera och förebygga komplexa behov. Vidare finns ett antal samverkansmodeller som testas över landet inom ramen för *Tidiga samordnade insatser* [49]. Här omfattas olika strukturer för samverkan med målet att tidigt identifiera svårigheter och initiera insatser för att avhjälpa svårigheterna och förebygga att de växer sig större. Exempel på insatsstrukturer som genomförs i olika delar av landet är *Elevhälsobaserad första linje*, och *Utökad SIP* som även inkluderar förskola.

Attitydförändringar i samhället i stort och i barnets miljö specifikt tycks också vara viktiga då barnen själva beskriver hur de noggrant behöver navigera i vem de ska våga berätta för och blir instruerade av vuxna att inte berätta om frihetsberövandet på grund av risken för stigmatisering och mobbning [5]. Skolan har ofta en viktig roll i barnets liv och här påtalade redan den europeiska COPING studien, för mer än ett decennium sedan, behovet av att skolan tar ett tydligare ansvar för barnen [5, 6]. Här poängterades behovet av att öka skolpersonals kunskap om dessa barns situation samt att skolan bör ta en tydligare roll i att identifiera och möta barnets behov. En sådan attitydförändring i skolmiljön skulle kunna hjälpa barnen att kännas sig trygga att berätta om sin situation istället för att kämpa för att hålla det hemligt. En kunskapsökning i skolan skulle kunna leda till att barnen upplever att det finns vuxna som barnet kan lita på och vända sig till i skolan för att prata om föräldrarnas frihetsberövande, utan att mötas med oförståelse eller behöva bära på en rädsla för vad andra barn ska säga.

Kriminalvården spelar självfallet en stor roll dels för vilken typ av och hur mycket kontakt barn och förälder kan ha, dels hur stöd kan ges till den frihetsberövade föräldern under den tid hen verkställer sitt straff på anstalt. Kriminalvården behöver, som andra myndigheter, harmonisera sitt arbete med Barnkonventionen och har tagit fram rutiner som gäller över hela myndigheten för att säkerställa att barnrättsperspektiv beaktas inom myndigheten [50]. Arbetet ska ta avstamp i vad som kan anses vara för barnets bästa. De artiklar ur Barnkonventionen som identifierats som särskilt styrande i myndighetens arbete för att beakta barnrättsperspektivet är artikel 3, barnets bästa, artikel 9, att inte skiljas från sin förälder, artikel 12, rätt att komma till tals, och artikel 19, rätten till skydd mot psykiskt och fysiskt våld [51]. Varje verksamhetsställe inom Kriminalvården ska utse ett särskilt Barnombud som, inom ramen för sin tjänst, även ska arbeta för att verksamhetsstället beaktar

barnrättsperspektivet utifrån Barnkonventionens artiklar. Barnombuden genomgår en myndighetsspecifik utbildning.

Inom ramen för myndighetens riktlinjer ska personer, när de skrivs in på häkte, tillfrågas om de har barn som de bor med, eller har ansvar för [50]. Här ska också behovet av orosanmälan till Socialtjänst beaktas. I Kriminalvårdens riktlinjer beskrivs att barnets möjlighet att ha kontakt med sin förälder bör beaktas i samband med att beslut fattas om vilken anstalt i landet en förälder placeras på. Beslutet ska beakta om kontakt anses vara för barnets bästa, men att det inte per automatik betyder att en förälder placeras nära sin hemort. Inför att ett barn besöker sin förälder på en anstalt för första gången uppmanas personalen att ta kontakt med barnets vårdnadshavare på utsidan för att beskriva besöket så att barnet kan förbereda sig. På samma sätt uppmanas varje anstalt att lokalt ta fram informationsmaterial till barn om anstalten. Vid ankomst till anstalten poängteras att barnet ska bemötas på ett anpassat sätt och att visitationen av barnet genomförs med åldersanpassade förklaringar om vad som ska göras. Samtliga anstalter i landet ska ha ett barnanpassat besöksrum och för de anstalter som har besökslägenheter ska barn prioriteras vid bokning.

Trots ovan beskrivna anpassningar till Barnkonventionen i Kriminalvårdens rutiner, visade samtidigt utvärderingen av föräldrastödsinsatsen, *För våra barns skull*, en mer bristfällig bild. Här beskrev personal hur de upplevde att Kriminalvården som organisation brast både i sina prioriteringar och struktur för att arbeta med barnrättsperspektivet [26]. Även föräldrar som deltog i insatsen beskrev hur kunskapen hos personal kring föräldrainsatsen specifikt, och barn-föräldrafrågor generellt, varierade stort samt att barn-föräldrafrågor upplevdes som osynliga inom Kriminalvården. Intervjuerna genomfördes under våren 2020 och därmed vid samma tidpunkt som Barnkonventionen blev lag i Sverige. De nya riktlinjerna för arbetet med barnrättsperspektivet antogs 2022 [50]. Omständigheter kan alltså ha förändrats sedan intervjuernas genomförande.

Avslutande kommentarer

I detta kapitel har de risker som barn med föräldrar i fängelse kan möta beskrivits. Samtidigt har stora kunskapsluckor vad gäller stöd till dessa barn konstaterats. Denna kunskap är viktig för att på ett bra sätt kunna stötta barnen som individer, men samtidigt också arbeta för att förebygga marginalisering och kriminalitet. Ett sådant förebyggande arbete kan ge effekter på samhällsnivå i form av minskat lidande för brottsoffer och samhällskostnader inom bland annat rättsväsendet, men också sjukvård och socialtjänst. Vad gäller det vetenskapliga underlaget behövs ökad forskning på en rad områden. Exempel på detta är behovet av ökad kunskap om hur de heterogena behoven och livssituationerna påverkar barnens utveckling och behov av stöd. Sannolikt är denna grupp av barn också omsorgsgivare i olika utsträckning. Detta område är dock fortfarande outforskat och även här skulle mer kunskap behövas. Vad gäller stöd för dessa barn behövs kunskap om effekter av olika stöd-

insatser, till exempel de tre steg som beskrivits ovan. Studier för att pröva insatsers effekter bör genomföras med studiedesigner med hög tillförlitlighet (randomiserade kontrollerade studier) inom olika utförarkontexter samt med uppföljningar över tid för att tydligt kunna följa barnens situation och hur risker förebyggs. Ytterligare en aspekt att beakta är att de studier som hittills har genomförts i Sverige och som inkluderar barnen på ett direkt sätt, till exempel i enkäter eller intervjuer, ofta har relativt små urval vilket har låg överförbarhet på gruppen i stort. Dessa barn är svåra att inkludera och i studier där barn har rekryterats genom organisationer som ger stöd, kan detta i sig ge en skev representativitet då vi vet att de flesta barn inte får något stöd alls. Därför behövs studier som kan inkludera ett mer representativt urval av barnen. Utöver ökade vetenskapliga underlag behöver samhället i stort också utarbeta strukturer för att både identifiera, stödja och minska det stigma som barnen upplever.

Referenser

1. Järvinen A, Lichtenstein P, D'Onofrio BM, Fazel S, Kuja-Halkola R, Latvala A. Health, behavior, and social outcomes among offspring of parents with criminal convictions: a register-based study from Sweden. *J. Child Psychol. Psychiatry.* 2024; 65: 1590-1600.
2. Kriminalvården. Kriminalvård och statistik 2022. 2023.
<https://www.kriminalvarden.se/om-kriminalvarden/publikationer/analys-och-statistik/kos-2022---kriminalvard-och-statistik/> Hämtad 6 juni 2025.
3. Children of Prisoners Europe. Facts and figures,
<https://childrenofprisoners.eu/the-issues/facts-and-figures/> Hämtad 6 juni 2025.
4. SFS 2017:30 Hälso och sjukvårdslagen.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/halso-och-sjukvardslag-201730_sfs-2017-30/ Hämtad 6 juni 2025.
5. Berman A, Steinhoff R, Koivumaa N. Barn med frihetsberövade föräldrar. Resultat från EU-studien COPING1 med fokus på Sverige. Norrköping, Kriminalvården; 2013.
6. Jones AD, Wainaina-Woźna, AE. red. Children of Prisoners Interventions and mitigations to strengthen mental health: University of Huddersfield 2012.
7. Dobbie W, Grönqvist H, Niknami S, Palme M, Priks M. The Intergenerational Effects of Parental Incarceration. NBER Work Pap Ser. 2018;No. 24186.
8. Nylander PA, Kallstrom A, Hellfeldt K. After a childhood with a parent in prison - relationships and well-being as a child and young adult. *Int. J. Prison.* 2018;14(1):34-45.
9. Andersen LH. How Children's Educational Outcomes and Criminality Vary by Duration and Frequency of Paternal Incarceration. *Ann Am Acad.* 2016;665(1):149-70.
10. Kjellstrand J, Yu G, Eddy JM, Clark M, Jackson A. The role of parental incarceration in predicting trajectories of child internalizing problems. *Child. Youth Serv. Rev.* 2020;115:105055.
11. Kjellstrand J, Yu G, Eddy JM, Martinez CR. Children of Incarcerated Parents: Developmental Trajectories of Externalizing Behavior Across Adolescence. *Crim Justice Behav.* 2018;45(11):1742-61.
12. Tung EL, Wroblewski KE, Makelarski JA, Glasser NJ, Lindau ST. Childhood Parental Incarceration and Adult-Onset Hypertension and Cardiovascular Risk. *JAMA Cardiol.* 2023;8(10):927-935.
13. Whitten T, Burton M, Tzoumakis S, Dean K. Parental Offending and Child Physical Health, Mental Health, and Drug Use Outcomes: A Systematic Literature Review. *Journal of Child and Family Studies.* 2019;28(5):1155-68.
14. Luk MSK, Hui C, Tsang SKM, Fung YL, Chan CHY. Physical and Psychosocial Impacts of Parental Incarceration on Children and Adolescents: A Systematic Review Differentiating Age of Exposure. *Adolesc Res Rev.* 2023;8(2):159-78.

15. Murray J, Farrington DP, Sekol I. Children's antisocial behavior, mental health, drug use, and educational performance after parental incarceration: a systematic review and meta-analysis. *Psychol Bull.* 2012;138(2):175-210.
16. Kailaheimo-Lönnqvist S, Kuja-Halkola R, Larsson H, Lichtenstein P, Latvala A. Parental criminality and children's educational attainment: A population-based extended family study. *J Crim Justice.* 2022;81:101920.
17. Kallstrom A, Hellfeldt K, Nylander PA. Parental imprisonment, child victimization and adult problems. *Eur J Criminol.* 2019;16(6):671-88.
18. Murray J, Bijleveld C, Farrington DP, & Loeber R. Effects of parental incarceration on children: Cross-national comparative studies. Washington DC: American Psychological Association; 2014.
19. Poehlmann-Tynan J, Eddy JM. A Research and Intervention Agenda for Children with Incarcerated Parents and Their Families. I: Eddy JM, Poehlmann-Tynan J, red. *Handbook on Children with Incarcerated Parents: Research, Policy, and Practice.* Cham: Springer International Publishing; 2019. p. 353-71.
20. Gordon DM, Hunter BA & Campbell CA. Children of incarcerated parents: Promising intervention programs and future recommendations. I: Wildeman C, Haskins AR & Poehlmann-Tynan J, red. *When parents are incarcerated: Interdisciplinary research and interventions to support children.* Washington DC: American Psychological Association; 2018.
21. Björkhagen Turesson A. Mor i fängelse: mödrar och barn berättar: en analys av ungdomars resiliensprocess. Göteborg: Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet; 2009.
22. Masten AS, Wright MOD. Cumulative Risk and Protection Models of Child Maltreatment. *J. Aggression Maltreat. Trauma.* 1998;2(1):7-30.
23. Afifi TO, MacMillan HL. Resilience following Child Maltreatment: A Review of Protective Factors. *Can. J. Psychiatry.* 2011;56(5):266-72.
24. Wildeman C, Schnittker J, Turney K. Despair by Association? The Mental Health of Mothers with Children by Recently Incarcerated Fathers. *Am Sociol Rev.* 2012;77(2):216-43.
25. Arditti JA, Lambert-Shute J, Joest K. Saturday Morning at the Jail: Implications of Incarceration for Families and Children. *Fam Relat.* 2003;52(3):195-204.
26. Norman Å, Swahnström S, Karlström NU, Enebrink P. Multi-level barriers and facilitators to implementing a parenting intervention in prison, perceptions from deliverers and responsible managers: a mixed-methods study. *BMC Psychology.* 2022;10(1):79.
27. BRÅ. Återfall i brott 2017. 2024.
28. Socialstyrelsen. Barn med frihetsberövade föräldrar, karläggning och analys 2018-12-54. Stockholm; 2018.
29. Arditti JA, Johnson EI. A family resilience agenda for understanding and responding to parental incarceration. *Am Psychol.* 2022;77:56-70.

30. Kjellstrand J. Building a Tailored, Multilevel Prevention Strategy to Support Children and Families Affected by Parental Incarceration. *Smith Coll Stud Soc Work*. 2017;87(1):112-29.
31. Norman Å, Enebrink P. Participating in a parenting intervention in prison, perceptions from incarcerated fathers and mothers—A convergent mixed-methods study. *PLoS One*. 2023;18(3):e0282326.
32. Norman Å. Resiliensteori för att vägleda brottsförebyggande arbete. In: Liljenfors R, editor. *Kriminologisk teori – hur använder vi teorier i forskning?* Stockholm: Studentlitteratur; 2024.
33. Merhi D, Demou E, Niedzwiedz C. Mental health and behavioral interventions for children and adolescents with incarcerated parents: A systematic review. *J Child Fam Stud*. 2024;33(2):582-93.
34. Big, Brothers, Big, Sisters. <https://www.bbbs.org/> Hämtad 6 juni 2025.
35. BUFFF. <https://buff.se/> Hämtad 6 juni 2025.
36. Solrosen. <https://raddningsmissionen.se/detta-gor-vi/solrosen> Hämtad 6 juni 2025.
37. Poehlmann-Tynan J, Cuthrell H, Weymouth L, Burnson C, Frerks L, Muentner L, et al. Multisite randomized efficacy trial of educational materials for young children with incarcerated parents. *Dev Psychopathol*. 2021;33(1):323-39.
38. Kriminalvården. Insidan <https://insidan.kriminalvarden.se/> Hämtad 6 juni 2025
39. Armstrong E, Eggins E, Reid N, Harnett P, Dawe S. Parenting interventions for incarcerated parents to improve parenting knowledge and skills, parent well-being, and quality of the parent–child relationship: A systematic review and meta-analysis. *J Exp Criminol*. 2018;14(3):279-317.
40. Andersson C, Björkhagen Turesson A. Bedtime stories from inside – family practices and affinities in families with incarcerated fathers. *Eur J Soc Work*. 2023;26(2):218-29.
41. Norman Å, Enebrink P. Utvärdering av För Våra Barns Skull. Kriminalvården, Norrköping, 2024.
42. Norman Å, Enebrink P. Effects of a parental support intervention for parents in prison on child-parent relationship and criminal attitude—The For Our Children's Sake pragmatic controlled study. *PLoS One*. 2023;18(3):e0283177.
43. Leijten P, Gardner F, Melendez-Torres GJ, van Aar J, Hutchings J, Schulz S, et al. Meta-Analyses: Key Parenting Program Components for Disruptive Child Behavior. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*. 2019;58(2):180-90.
44. Tremblay MD, Sutherland JE. The Effectiveness of Parenting Programs for Incarcerated Mothers: A Systematic Review. *J Child Fam Stud*. 2017;26(12):3247-65.
45. Eddy JM, Martinez CR, Burraston B. VI. A Randomized controlled trial of a parent management training program for incarcerated parents: proximal impacts *Monogr Soc Res Child Dev*. 2013;78(3):75-93.

Särtryck ur antologin Barn är anhöriga – vågar vi lyssna på dem?
Nka Barn som anhöriga 2025:2

46. Socialstyrelsen. Kunskapsguiden - Barn med frihetsberövade föräldrar :
<https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/barn-och-unga/barn-med-frihetsberovade-foraldrar/> Hämtad 6 juni 2025.
47. SFS 2025:400 Socialtjänstlagen. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2025400_sfs-2025-400/ Hämtad 6 juni 2025
48. Sveriges Kommuner och Regioner. Samordnad individuell plan, SIP
[Samordnad individuell plan \(SIP\) - SKR](#) Hämtad 6 juni 2025.
49. Socialstyrelsen, Skolverket. TSI-boken. 2023.
<https://www.socialstyrelsen.se/publikationer/tsi-boken--stod-i-arbetet-med-tidiga-och-samordnade-insatser-for-barn-och-unga-2023-10-8779/> Hämtad 6 juni 2025.
50. Kriminalvården. Kriminalvårdens handbok för arbetet med barnrättsperspektivet 2016:4. 2022.
51. United Nations. Convention on the Rights of the Child. Treaty Series, 1577, 3. 1989.